

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ ĮSTATYMO NR. IX-2135
1 PRIEDO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2402**

2023 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2023 m. kovo 29 d. sprendimo Nr. SV-S-866 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 1.10 papunktį, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Iš esmės pritarti Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo Nr. IX-2135 1 priedo papildymo įstatymo projektui Nr. XIVP-2402 (toliau – Įstatymo projektas), tačiau pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimui jį tobulinti atsižvelgiant į šias pastabas ir pasiūlymus:

1. Įstatymo projektu siūloma nustatyti ryšio operatorių pareigą registruoti visas išduotas išankstinio mokėjimo korteles. Pažymėtina, kad, Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos duomenimis, 2022 m. VI ketvirtį 1 203,3 tūkst. paslaugų gavėjų naudojos išankstinio mokėjimo paslauga. Nors viešųjų mobiliojo ryšio paslaugų abonentų, besinaudojančių išankstinio mokėjimo viešosiomis mobiliojo ryšio paslaugomis, skaičius Lietuvos Respublikoje nuo 2016 m. nuosekliai mažėja, 2022 m. IV ketvirčio pabaigoje iš 3,826 mln. aktyvių viešųjų mobiliojo ryšio paslaugų abonentų 31,4 procento naudojos išankstinio mokėjimo paslauga. Įstatymo projekte siūlomas reguliavimas – įpareigojimo registruoti visas be išimties išduotas išankstinio mokėjimo korteles nustatymas – neatitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtinto teisėkūros proporcingumo principo. Tokia priemonė sukeltų didelę administracinę ir finansinę naštą verslui, paslaugos pabrangtų visiems galutiniams vartotojams ir mažėtų elektroninių ryšių paslaugų prieinamumas, ypač socialiai pažeidžiamiausioms grupėms. Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta, siekiant Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodytų projekto rengimo tikslo – kompetentingoms valstybės institucijoms sudarant sąlygas veiksmingiau tirti nusikalstamas veikas ar jas užkardyti, siūlytina nustatyti nereikalaujančią tokių didelių įgyvendinimo kaštų priemonę – pareigą registruoti naujai po Įstatymo projekto įsigaliojimo parduodamas ir aktyvuojamas išankstinio mokėjimo korteles. Taip pat pažymėtina, kad išankstinio mokėjimo SIM kortelių registravimas gali turėti teigiamų naudų galutiniams paslaugų gavėjams: tokie vartotojai galėtų gauti pridėtinės vertės mobiliąsias ir skaitmenines paslaugas, kurios yra nepasiekiamos neregistruotiems vartotojams, pavyzdžiui, naudotis patikimumo užtikrinimo paslaugomis, finansinėmis paslaugomis ir kt. Taip pat registracija prisidėtų ir prie kokybiškesnių elektroninių ryšių paslaugų teikimo, sudarydama prielaidas sklandžiam operatorių ir vartotojų bendradarbiavimui ir probleminių situacijų valdymui bei supaprastintų ir pagreintų ryšio numerio perkėlimo į kitą tinklą procesą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos mobiliojo ryšio operatoriai, kaip ir kai kurių kitų

Europos Sąjungos valstybių narių operatoriai, skatina išankstinio mokėjimo kortelių savanorišką registraciją.

2. Siekiant nustatyti ryšio operatorių pareigą registruoti visas išduotas išankstinio mokėjimo korteles, Įstatymo projektu siūloma pakeisti Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo (toliau – keičiamas įstatymas) 1 priedą, kuriame nustatytas duomenų, kurie turi būti saugomi, kategorijų sąrašas. Keičiamo įstatymo 77 straipsnio 2 dalyje nustatyta viešųjų elektroninių ryšių tinklų ir (arba) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjų pareiga „išsaugoti ir įstatymų nustatyta tvarka neatlygintinai teikti kompetentingoms institucijoms jų generuojamus arba tvarkomus šio įstatymo 1 priede išvardytus duomenis“, tačiau kelia abejonių, ar atitinkamų duomenų kategorijų nurodymas keičiamo įstatymo 1 priede savaime sukurs pareigas viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjams šiuos duomenis rinkti ir tvarkyti, o būsimiems abonentams – tokius duomenis pateikti. Jei preziumuojama, kad pareiga rinkti atitinkamus duomenis kyla vien tik iš keičiamo įstatymo 1 priedo, tada pareiga rinkti abonentų, įsigijusių išankstinio mokėjimo korteles, duomenis jau kiltų iš keičiamo įstatymo 1 priedo 1.1 papunkčio, numatančio, be kita ko, duomenų, susijusių su mobiliuoju kalbiniu ryšiu (nepriklausomai nuo apmokėjimo už paslaugas būdo), saugojimą. Pažymėtina, kad asmuo, kuris naudojasi viešosiomis elektroninių ryšių paslaugomis įsigijęs išankstinio mokėjimo kortelę, taip pat laikomas sudariusiu viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutartį konkludentiniais veiksmais, t. y. abonentu, kurio asmens duomenys, jei tokie būtų renkami, turėtų būti saugomi pagal keičiamo įstatymo 1 priedo 1.1.2 papunktį. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytina Įstatymo projektu papildyti keičiamą įstatymą (pavyzdžiui, jo 40 straipsnį) nuostatomis, nustatančiomis privalomą abonentų, sudariusių viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutartis konkludentiniais veiksmais ir atsiskaitantiems už šias paslaugas išankstinio mokėjimo būdu, identifikaciją ir nustatyti tokiai identifikacijai būtinų pateikti duomenų apimtį.

3. Kaip nurodyta šio nutarimo 2 punkte, pagal keičiamo įstatymo 1 priedo 1.1 papunktį, turi būti saugomi šiame papunktyje nurodyti su mobiliuoju kalbiniu ryšiu susiję duomenys, nepriklausomai nuo apmokėjimo už paslaugas būdo. Atitinkamai keičiamame įstatyme įtvirtinus privalomą abonentų, sudariusių viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutartis konkludentiniais veiksmais ir atsiskaitantiems už šias paslaugas išankstinio mokėjimo būdu, identifikaciją, pareiga saugoti atitinkamus duomenis kiltų iš šiuo metu galiojančių keičiamo įstatymo 1 priedo nuostatų, numatančių tokių duomenų, kaip ryšio numeris (1.1.1 papunktis), abonto vardas ir pavardė (pavadinimas) bei adresas (1.1.2 papunktis), kviečiančiosios šalies tarptautinis mobiliojo ryšio abonto identifikatorius (IMSI) (5.2.2 papunktis). Atsižvelgiant į tai, siūlytina papildomai įvertinti keičiamo įstatymo 1 priedo papildymo nauju 1.3 papunkčiu poreikį. Pažymėtina, kad, siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo ir sistemiškumo, nustatytini vienodi reikalavimai dėl visų kategorijų paslaugų gavėjų duomenų saugojimo.

4. Pagal Įstatymo projekto nuostatas, išankstinio mokėjimo kortelių registracija siejama tik su mobiliojo kalbinio ryšio paslaugomis. Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos gali būti vykdomos ir naudojantis išankstinio mokėjimo kortelėmis, skirtomis tik duomenų perdavimo paslaugoms. Siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo ir sistemiškumo, siūlytina kortelių registraciją taikyti visiems abonentams, o ne tik įsigyjantiems mobiliojo kalbinio ryšio paslaugas.

5. Pagal keičiamo įstatymo 3 straipsnio 15 dalį, elektroninių ryšių ištekliams yra priskiriami ne „telefono ryšio numeriai“, o „ryšio numeriai“, todėl Įstatymo projekte vartojama sąvoka „telefono ryšio numeris“ taisytina į „ryšio numeris“.

6. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu dažnai naudojamas sukčiavimo telefonu būdas yra apsimestiniai SMS pranešimai (angl. *fishing*). Efektyvus būdas apsaugoti galutinius paslaugos gavėjus yra apsimestinių SMS pranešimų atpažinimas ir žymėjimas arba stabdymas viešųjų ryšių tinklo arba elektroninio ryšio paslaugų lygmeniu. Pažymėtina, kad analogiškos praktikos jau taikomos panašiose komunikacijos perdavimo srityse, pavyzdžiui, teikiant elektroninio pašto paslaugas visuotinai naudojami brukalo (angl. *spam*) filtrai. Siūlytina Įstatymo projektą papildyti nuostatomis, kurios suteiktų ryšių operatoriams galimybę siekiant kovoti su minėtais sukčiavimo atvejais vykdyti sukčiavimo per viešųjų ryšių tinklą prevenciją. Pagal paslaugų teikėjų, kurių tapatybė siekiama neteisėtai pasinaudoti, pateiktą informaciją ryšių operatoriai nustatytų įtartinų SMS žinučių požymių visumą, pavyzdžiui, siuntėjas yra ne numeris, o paslaugos teikėjo tiksliai nurodytas registracijos pavadinimas, jo trumpinys ar saugomas prekių ženklas (pavyzdžiui: VMI, SEB, „Swedbank“, ERGO ar pan.); SMS žinutės siunčiamos iš užsienio; SMS žinutėje yra nuoroda į įtartiną internetinį puslapį, kuris imituoja tikrą paslaugų teikėjo puslapį. Sistemoms automatiškai nustatčius, kad SMS žinutė atitinka visų minėtų požymių visumą, tokią SMS žinutę būtų galimybė specifiškai pažymėti ir persiųsti vartotojams arba blokuoti.

7. Atsižvelgiant į tai, kad privalomai išankstinio mokėjimo kortelių registracijai turės pasirengti visos suinteresuotos šalys – vartotojai, operatoriai, jų mažmeninės prekybos partneriai ir valstybės institucijos, siūlytina Įstatymo projekto 2 straipsnio 2 dalyje numatyti ilgesnį įstatymo įsigaliojimo terminą (ne trumpesnį nei vieni metai nuo įstatymo priėmimo), kurio reikia pasiruošti pokyčių įgyvendinimui.

8. Keičiamame įstatyme nėra nustatyta iš anksto apmokamų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų vartotojų ir viešųjų elektroninių ryšių teikėjų sutarčių sudarymo tvarka. Iš anksto apmokamų mobiliojo kalbinio ryšio paslaugų vartotojai sutartis su viešųjų elektroninių ryšių teikėjais sudaro konkliudentiniais veiksmais, t. y. įsigydamis SIM kortelę ir atlikdami paslaugų teikimui inicijuoti būtinus veiksmus, nurodomus SIM kortelės pakete ar naudojantis viešųjų elektroninių ryšių teikėjo aiškiu bei suprantamu būdu, pavyzdžiui, interneto svetainėje pateikiama informacija. Siekiant užtikrinti sklandų paslaugų teikimą keičiantis teisiniam reguliavimui, siūlytina nustatyti Įstatymo projekto įgyvendinimo mechanizmą. Siūlytina atsisakyti Įstatymo projekto 2 straipsnio 1 ir 3 dalių ir vietoj jų Įstatymo projekto 2 straipsnį papildyti nauja dalimi, kurioje būtų nustatyta, kad Vyriausybė arba jos įgaliota institucija iki įstatymo įsigaliojimo nustatys asmens duomenų, susijusių teikiamomis viešosiomis judriojo telefono paslaugomis, kurios iš anksto apmokėtos, rinkimo ir tvarkymo tvarką.

9. Dėl siūlomo teisinio reguliavimo tikslingumo ir pasirinktų priemonių proporcingumo pažymėtina, kad siūlomas reguliavimas aktualus teisėsaugos funkcijoms vykdyti. Lietuvos policijos duomenimis, asmenys, planuodami ir vykdydami nusikalstamą veiklą, paprastai naudojami išankstinio mokėjimo SIM kortelėmis, kurias kartu su mobiliojo ryšio telefonų aparatais keičia kasdien, o kartais ir keletą kartų per dieną. Tokia situacija labai apsunkina ir sulėtina atliekamus kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminius tyrimus. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2021–2022 m. per metus buvo padaryta apie 550 nusikalstamų veikų (sukčiavimų telefonu arba kitų nusikalstamų veikų), kurių padarymo įrankiai ir priemonės yra telefonai. Šiomis nusikalstamomis veikomis per metus padaroma vidutiniškai 987 tūkst. eurų turtinė žala.

Vidaus reikalų ministerijos 2021 m. atliktas gyventojų nuomonės apie teisėsaugos institucijas ir viešojo saugumo situacijos vertinimas rodo išaugusį susirūpinimą dėl sukčiavimų – net 58 procentai apklaustų gyventojų mano, kad jų gyvenamojoje vietovėje sukčiavimas telefonu, elektroniniu ar kitu būdu išviliojant turtą ar pinigus kelia vidutinę arba didelę grėsmę. Nors nusikalstamumo rodikliai Lietuvos Respublikoje mažėja, sukčiavimų registruojama daugiau: 2020 m. registruotos 2 685, 2021 m. – 3 169, 2022 m. – 3 859 nusikalstamos veikos. 2022 m. telefoninio sukčiavimo atvejai – 260 nusikalstamų veikų – sudarė beveik 7 procentus visų sukčiavimų. Lietuvos policijos duomenimis, sukčiavimas naudojant telefonus yra antroji dažniausiai taikoma sukčiavimų schema. Ilgalaikė sukčiavimo dinamikos tendencijų stebėseną rodo, kad telefoninio sukčiavimo atvejų skaičius nuo 2020 m. kasmet nuosekliai didėja. Išankstinio mokėjimo SIM kortelės naudojamos vykdant ir kitas nusikalstamas veikas bei konspiracijai užtikrinti ir organizuotų nusikalstamų grupių veikloje. Atsižvelgiant į grėsmes, atsiradusias dėl vykstančių geopolitinių pokyčių, siūlomas teisinis reguliavimas aktualus ir sprendžiant nacionalinio saugumo stiprinimo klausimus.

Asmens duomenų rinkimas įsigyjant išankstinio judriojo ryšio paslaugas ir šių duomenų saugojimas yra paplitusi reguliacinė praktika ne tik daugumoje Europos Sąjungos valstybių, kuriose gyvena 77 procentai Europos Sąjungos gyventojų (minimi reikalavimai netaikomi tik Nyderlanduose, Airijoje, Danijoje, Portugalijoje, Suomijoje, Čekijoje, Estijoje, Latvijoje, Kipre, Slovėnijoje, Rumunijoje ir Kroatijoje), bet ir didžiojoje pasaulio dalyje – 157 valstybėse (2021 m.), pagal mobiliojo ryšio operatorius vienijančios GSM asociacijos duomenis.

Ministras Pirmininkas

Vidaus reikalų ministras